

“ARIN”CA VE “ATAÇ”CA GAZELLER

Osman Fikri SERTKAYA

Türkoloji tarihinden sayfalar:

Orhan Şâik Gökay tarihe ışık tutacak bazı şiirlerini, yazılarını ve belgelerini Yücel Dağlı’ya emanet etmişti. Yücel Dağlı’nın ani ve zamansız ölümü ile bu belgeler kayboldu.

İstanbul Üniversitesinin Arap-Fars Filolojisi Bölümü’nden hocam merhum Prof. Dr. Nihad Çetin de “N(ihad) Gündüzalp” takma adı ile yazdığı “öztürkçe” gazelleri zaman zaman bizlere okur, bizleri güldürürdü. Kendisinden bu gazelleri rica ettim. Bana verdi. Gazellerden ilki “Saffet” olan adını “Arın” şeklinde değiştiren Arın Engin’in kitaplarında kullandığı kelimeleri ile ikincisi de Nurullah Ataç’ın “tilcik”leri ile 60’lı yıllarda N. Gündüzalp tarafından yazılmıştır. Hem bizi güldürecek, hem de nereden nereye geldiğimizi gösterecek bu iki gazelin Orhan Şâik Gökay’ın metinleri gibi kaybolmasına gönlüm razı olmadı. 60’lı yılların “öztürkçe” akımının lehçeleri sayılacak kelimelerle yazılan bu iki gazeli yayımlanması için *Türk Dili* dergisine gönderdim.

İlk gazelin beyitlerinin ilk mısraları ikinci Osmanlıca sayılabilecek olan Arın Öztürkçesi ile ikinci mısraları ise Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmıştır.

İkinci gazel ise Ataç Öz Türkçesi ile yazılmıştır. Mısraların ve beyitlerin Yaşayan Türkçeye çevirileri ile açıklamaları N. Gündüzalp tarafından yapılmıştır.

1. Kıbrıs’ta 1900 yılında doğan Mehmet Saffet Engin 1979’da da öldü. 1920-1927 yılları arasında Columbia Üniversitesinde (ABD) sosyoloji,

psikoloji ve felsefe tahsili yapan Cumhuriyet Dönemi eğitimci ve düşünürlerindedir.

Türk dilinin yabancı dillerin kelimelerinden, özellikle Arapça ve Farsça kelimelerden temizlenmesi konusunda aşırı düşüncelere sahip olmasından dolayı “Saffet” olan adını “Arın” şeklinde değiştirdi.

35 kadar kitap yazdı ve yayımladı. Son kitaplarını “Öz Türkçe” kelimeler kullanarak yazdı ve “Arın Engin” imzasını kullanarak yayımladı. Bu yüzden kullandığı Türkçenin adı “Arınca” olarak isimlendirildi.

Hakkında Doç. Dr. Bahri Ata'nın YouTube'daki “Mehmet Saffet Engin (Arın Engin)” konuşmasındaki bilgilerden faydalanılabilir.

ARINCA GAZEL

1a. *Vara bir vargiya varsam şu enez kurgularım*

Çâk olur bâd-ı tereddüde giribâna döner.

2a. *Kayrı kıl tezberi irgence düşer sayrı utaç*

Belki ümmîd ile dil hasta gelür câna döner.

3a. *Sağlıcar yengiye ilkut pusat olduysa kıyınc*

Adl ü insâf ile bir mûr Süleymâna döner.

4a. *Tutku törkün yıkar eskin düşürür bağnazlık*

Câh-ı devrân ile mağrûr oda pervâne döner.

5a. *Töribilksel sıkıdurluk ökenin gökçesidir*

Kîn ü nahvet ile âlûde perîşâna döner.

6a. *Kurgusal bir oyunaktır usbilik erce acun*

Her temâşası anun perde-i nisyâna döner.

Arın'ca mısraların açıklamaları:

1a. Keşke bir karara varsam, şu zayıf hayallerim

2a. Lütfe, çabuk ol tabip. Hasta ümitsizliğe düşmektedir.

3a. Silah zulüm vasıtası olunca devlet zafere veda eder.

4a. İhtiras ev bark yıkar, taassup insanı âciz kılar.

5a. Ahlaki disiplin dehanın aynasıdır.

6a. Filozofa göre dünya hayalî bir tiyatro sahnesinden ibarettir.

2. Nurullah Ataç hakkındaki aşağıdaki bilgileri *Vikipediya*’dan özetledim:

“Nurullah Ataç, 21 Ağustos 1898’de İstanbul’da doğdu. İlkokuldan sonra 4 yıl Galatasaray Lisesinde okudu. Daha sonra eğitimini İsviçre’de sürdürdü. Babasının ölümü üzerine 1919’da İstanbul’a döndü. 1922 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde sürdürdüğü tahsilini tamamlamamıştı. Fransızca öğretmenliği, tercümanlık ve çevirmenlik yaptı. Fransız, Latin ve Rus klasiklerinden çevirileri vardır.

Aile soyadları Ata idi. Soyadı kanunu ile Ataç soyadını aldı. 1926’da evlendiği Leman Hanım’dan Meral (Ataç-Tolluoğlu) adlı kızı doğdu. Uzun yıllar çalıştığı Türk Dil Kurumunda Yayın Kolu başkanlığı yaptı. İlk şiirleri *Dergâh*’ta yayımlandı. Gazete ve dergilerde eleştiri ve deneme türünde yazılar yazdı. Eleştiri yazılarıyla Türk edebiyatında izlenimci eleştirinin ilk örneklerini verdi. *Akşam*’da tiyatro eleştirmenliği, *Hakimiyeti Milliye*, *Ulus*, *Milliyet*, *Tan*, *Posta*, *Cumhuriyet*, *Son Havadis*, *Dünya* gazetelerinde eleştiri yazıları çıktı. Denemeleri *Türk Dili*, *Varlık*, *Yedi Gün*, *Ülkü*, *Seçilmiş Hikâyeler* dergilerinde yayımlandı.

Dilde yalınlaşma ve tasfiyecilik devriminin savunucularındandır. Türkçedeki yabancı kelimeleri kullanmamış, dille düşünce arasında dolaysız bir ilişki olduğunu, somut düşünme geleneğinin doğabilmesi için kavramların saydam, hangi kökten geldiklerinin anlaşılır olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yol da, Ataç’a göre, Latince, Grekçe, Farsça, İngilizce, Arapça gibi yabancı dillerin eğitimini zorunlu kılmak başarılamayacağına göre, bunlardan alınan kelimelerin Türkçeleştirilmesinden geçer:

Bazı yazılarında arı Türkçe / öz Türkçe dediği “tilcik”leri kullandığı için anlaşılmaz olarak eleştirilmiştir. Onu eleştirenler arasında Attilâ İlhan, Halit Fahri Ozansoy gibi isimler vardır. Yazı diliyle konuşma dili arasındaki uçurumu kapatma çabasının bir parçası olarak özgün Türkçeyi ve devrik cümleyi kullanmasıyla döneminin yazarlarını da, daha sonraki kuşakları da etkilemiştir.

“Oysaki ben, öz Türkçe için nice kazançları teptim, rahatımı kaçırdım, üzdüm kendimi, adımı deliye çıkarttım. Hepsi de ne dediklerini bilmez, kafalarına düşüncenin gölgesi bile girmemiş birer alıktır bana deli diyenler. Öz Türkçeye özenişim de duygularımın etkisiyle değildir. Latince, Yunanca öğretilmeyen bir ülkede tek doğru yolun, tek usul (akla uygun) yolun öz dile gitmek olduğunu düşüncemle anladım da onun için o yolu buldum.”

1955 yılında gut ve şeker hastalığına yakalandığı anlaşıldı. Eşinin 1955 yılındaki ölümünün ardından karaciğer ve böbrek rahatsızlıkları da başladı. 17 Mayıs 1957 yılında İstanbul Numune Hastanesinde öldü.

YIR ÜZERİNE

Şöyle diyorlardı:

“Ne güzel yazıyorum ben şimdi! Yazdıklarımı sonradan okuyorum da bir beğeniyor, bir beğeniyorum ki!”

“Oh! Türkçe dediğin böyle olmalı işte. Nedir o betiklerdeki yaşamayan Türkçe, ölü Türkçe!” “Soluğu mu duyuluyor onun” diyorum. Kuzum! Söyleyin siz de, beğenmiyor musunuz bu dili, bu benim dilimi? Konuştuğumuz gibi yazıyorum, sizi yormadan, anlamanızı sağlamak için özene özene, uğraşa uğraşa yazıyorum.”

Bir başka yazılarında da, bu dili kullanmadıkları için şairlerimize çıkışıyorlardı. Bu tavsiyenin naçiz bir denemesini kendilerine sunmuştum:

YIR ÜZERİNE

- Sayın Önüt Tanrıışığı'na -

1. Tansıkla tinim, görçeğe toplaçsa, köyükten;
Öd bir yırı tellim utancınlar şu höyükten.
2. Öykünme yanıtsal yıra öngsüz yazağınla,
Öcükler enez olsa tutulmaz tuzağınla.
3. Gökçekse koşuk, taplar onu tüz de törütsel;
Bir töz ıralar onları, ol töz ki, yörütsel.

4. *Tinler iniler imle önüt süylese ırlar;
Saptarsa ücüklerle, acunlar dolu yırlar.*

5. *Yadsır mı Nihad? Ol önütün sözleri imdir
İster yımızık olsun o im şimdi gizimdir.*

Açıklama: Bu birinci beytin ikinci mısrasında, daha anlaşılır bir ifadeyle, bu birinci öyüğün ikinci köyüğünde “höyük” tilciliğini yabancı olduğu hâlde kullandığımızdan dolayı özür dileriz. Gelelim öbür kelimelere:

tansıklamak: hayran olmak, **tin:** ruh, **görçek:** ufuk, **toplaç:** mecma’, **köyük:** mısra, **öd:** zaman, **yır :** şiir, **tellim:** dâimâ, **utancınlar:** arz ve teşhir eder.

Hülâsa-i mânâ: “Ey ruhum! ufka bir mecma, bir mâkes olan mısralardan hayranlık duy, zaman şu harâbeden daima bir şiir arz eder.”

Açıklama ve Düzeltmeler

Dede Korkut Kitabı’nda Demür Güci ve Kıyan Güci veya Demür Egüci ve Kıyan Egüci isimleri üzerine” başlıklı yazım *Türk Dili*, Eylül 2015, Sayı: 765’in 84.-90. sayfaları arasında yayımlandı.

Ancak Macintosh bilgisayar ile PC arasındaki font uyumsuzluğundan kaynaklanan birkaç düzeltmeyi söylemek gerekiyor.

a. 88. sayfanın üstten 14. satırında “munucenda” şeklinde çıkan kelimedeki geniz n’si bacaklı n ile yazıldığı için PC’de e şeklinde çıkmıştır. Kelimeyi “munuında” şeklinde düzeltmek gerekmektedir.

b. Satır sonundaki tireleme satır uzunluğunun değişmesi yüzünden satır içerisinde düştüğünde silinmemektedir. 89. sayfada alttan 9. satırdaki “sanıyorum” kelimesi “sanıyorum”, 90. sayfada alttan 7. satırdaki “rastlayarak” kelimesi “rastlayarak” olacaktır.

c. 86. sayfada üstten 15., 22. ve 30. satırlardaki demür {e}güci ibaresi demür {e}gici olacaktır.

Yazımın akışını ve anlamını bozmayan bu font uyumsuzluklarından dolayı okuyucularımın özür dilerim.

Osman Fikri Sertkaya